

HUMANITIES INSTITUTE

Bülent M. Çelik, MA

Söylenmeyen Vasiyet (1965)

EMİRHAN YENİKİ (1909 – 2000)

GENEL BAKIŞ

Yazar Emirhan Nigmatcanoviç Yenikiyev (Emirhan Yeniki) 1909 yılında Başkurdistan'ın Ufa bölgesinde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini doğduğu köyde tamamlayan Yeniki daha sonra Kazan Devlet Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Sonraki yıllarda *Kızıl Tataristan* gazetesinde çalışmaya başlamıştır. *Dost Kişi* (1929) gibi ilk eserlerini bu yıllarda yayımlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında cephede ikmal ve muhafız sınıfında görev alan Yeniki'nin *Bala* (1942), *Gelincik Çiçeği* (1944), *Yalnız Kaz* (1944), *Bir Saatliğine* (1944) gibi eserleri *Sovyet Edebiyatı* dergisinde yayımlanmıştır. Savaşın sonuna da eserlerini kaleme almaya devam eden Yeniki'nin *Sağ Olun Yoldaşlar* (1954), *Güzellik* (1964), *Söylenmeyen Vasiyet* (1965) *Biz De Askerdik* (1971), *Son Kitap* (1987) gibi birçok eseri yayımlanmıştır. Tatar edebiyatının en çok okunan yazarlarından biri olan Emirhan Yeniki'nin Tatar edebiyatındaki eserleri genellikle benzersiz bir dünya oluşturarak felsefi ve kalıcı sorunları edebî bir dil ile ele alır, okuyucuları bu konular üzerinde düşünmeye teşvik eder. Tatar Devlet Ödülü sahibi Emirhan Yeniki 2000 yılında Kazan'da hayatını kaybetmiştir.

Eser Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla Tatar edebiyatının gelişim dönemlerine kısaca bakıldığında 1920'li yıllarda edebiyat parti baskısı olmadan özgür ve çok yönlü gelişim gösterir. 1930'lu yıllar J. Stalin'in baskıcı politikalarını uygulamaya başladığı sansür dönemi olarak geçer. 1940'lı yıllar İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla savaş edebiyatı eserleriyle sürer. J. Stalin'in 1953 yılındaki ölümünden sonra iktidara gelerek Destalinizasyon politikaları uygulamaya başlayan Nikita Kruşçev döneminde Tatar edebiyatı, Tatar kültürüne ve köklerine dönen daha ahlaki ve manevi konuları işleyen özgür bir hâl almaya başlar. Emirhan Yeniki'nin *Söylenmeyen Vasiyet* adlı povestinin yayımlanması da Nikita Kruşçev'in uyguladığı Destalinizasyon politikaları sonucunda ortaya çıkan yumuşuma döneminde denk gelmektedir. Bu dönemdeki eserlerde ahlaki meseleler, memleket ve anadile olan bağlılık, köy yaşamının yanında dini meseleler de eserlerde ön plana çıkar. *Söylenmeyen Vasiyet* 76 yaşındaki Akebi'nin başından geçenleri konu edinir. Onun asıl adı Akbike olmasına rağmen gençliğinde Aksılı, evlendikten sonra Akgelin, sonra Akyenge ve yaşlılığında Akebi adıyla çağrılır. Akebi, Başkurdistan'ın başkenti Ufa yakınlarındaki Yolcutlu adlı bir köyde ailesiyle sıradan bir hayat sürer. Geleneklerine bağlı Başkurt anne-baba çocuklarını şefkatle, ülkelerine bağlı ve eğitilmiş birer insan olarak yetiştirir. Zamanla çocuklarının her biri iyi birer meslek sahibi olarak şehre yerleşirler. Akebi kocası ölene kadar mutlu yaşar ancak kocasının ölümünden sonra hayatı yalnızlıkla geçer. Dinine ve geleneklerine bağlı kadın bir gün hastalanır ve çocukları onu doğup büyüdüğü Yolcutlu'dan alarak metropole; Ufa'ya götürürler. Ancak yaşlı Akebi şehirde geçirdiği güzel günlere rağmen daha yalnız hissetmeye başlar ve sonunda bir hastane odasında yalnız başına ölür. Emirhan Yeniki, çağdaş bir dünyada hem köy yaşamını hem de ailelerini, geçmişlerini ve geleneklerini unutan çocukların ahlaki değerler çerçevesinde objektif bir portresini çizer.

ÖZET

Uçsuz bucaksız Başkurt bozkırında yaz vakti hafif bir yel eserken yaşlı bir kadın bir elinde kovayla yalnız başına tezek toplar. Son günlerde yorgun ve hâlsiz hissettiği için kovasını tam doldurmadan yavaşça Yolcutlu'daki evine doğru döner. Eve döndüğünde kerpiçten kulübesine gelir ve topladığı tezекlerle ocağı yakarak çorba pişirmeyi planlar ancak çok hâlsiz hissettiği için komşusu Garife'ye ocağa bakmasını söyleyerek eve gidip dinlenir. Akebi'nin durumu o günden sonra gittikçe kötüleşmeye başlar. Yaşlı kadını merak eden komşu kızı Garife onunla ilgilenir ancak birkaç gün sonra köyün muhtarına haber verir. Köyün muhtarı da Akebi'nin kötüye giden durumunu görünce Ufa'daki çocuklarına haber verir. Ertesi gün Akebi'nin kızı Gölbike ve damadı köye gelerek ona daha iyi bakmak için onu şehre götürmeye karar verirler. Karara ilk başlarda karşı çıkan Akbike sonunda onların teklifini kabul etmek zorunda kalır. Akbike için Ufa'da kızı Gölbike'nin evinde bir oda ayarlanır. Doktor muayenesinin ardından 76 yaşındaki Akbike'ye akciğer kanseri teşhisi konur. Yaşı ilerlediği için ameliyat riski göze alınmaz ve ilaç tedavisine başlanır. Yaşlı kadın burada oğlu Sufiyan, kızı Gölbike, damadı ve gelininin yanı sıra torunlarıyla vakit geçirmeye başlar. Bir süre sonra durumu daha da kötüye giden

Akbike çocuklarına vasiyetini anlatmaya çalışır ancak çocukları onu sürekli ölümden bahsettiği için geçiştirerek neşelendirmeye çalışır. Akbike geleneklerine bağlı bir Başkurt ve Müslüman olduğu için cenazesinin bu koşullarda düzenlenmesini istemektedir ancak bu durumu çocuklarına bir türlü anlatamaz. Birkaç gün sonra çocukları zor bir karar alarak Akbike'nin evde ölmesinin uygun olmadığı için onu hastaneye yatırır. Yaşlı kadın söyleyemediği vasiyetinin aksine hastanede güzel bir şekilde giyindirilir, güzel kokular sürülür ve tabuta konur. Akidil Dağı'na gömülen yaşlı kadın geride çocuklarına miras olarak içinde geleneksel eşyalarının olduğu bir sandık bırakır. Çocukları yine zor bir karar alarak kendilerine anne ve babalarından miras kalan geleneksel giysileri bir tiyatroya bağışlar.

OLAY ÖRGÜSÜ

Yolkutlu Köyü Uçsuz bucaksız Başkurt bozkırında, yaz mevsiminin sıcak yeli eserken başında ak yazmasıyla ufak tefek yaşlı bir kadın mutfağındaki ocağını yakmak için tezek toplar. Son günlerde kendini oldukça yorgun hisseden yaşlı kadın Akebi kovası tam dolmamasına rağmen eve dönmeye karar verir. Ev yolunda doksan yaşının üzerindeki Minlibay ile karşılaşır. Yolkutlu köyünün yaşayan birer tanıkları olan Minlibay ile Akebi kısa bir sohbete başlarlar. Minlibay, kazanını kaynatmak için hâlâ tezek toplayan Akebi'ye ocağındaki ateşin sönmemesi temennisinde bulunur. Bu sohbetin ardından evine gelen Akebi kerpiç kulübesine girerek topladığı tezekerle ocağı yakmaya başlar. Onun planı umaç (erişteyle yapılan Tatar çorbası) yapmaktır ancak Akebi son günlerde başlayan yorgunluğu nedeniyle komşusu Garife'yi çağırıp ocağa bakmasını söyledikten sonra evine dinlenmeye gider.

Akebi'nin Hastalığı Evine gelip yatağına giren Akebi hâlsizliğinin yanında bir de üşümeye başlar. Birkaç dakika sonra kendisine bakmak için komşu kızı Garife gelir. Akebi ondan bir bardak çay ister ve eğer terlese iyi olabileceğini söyledikten sonra dinlenmeye başlar. Ertesi gün Akebi'yi komşuları ziyaret eder. Durumunun kötü olduğunu anlayan komşuları çocuklarına haber vermeyi teklif ederler ancak Akebi çocuklarının işleri olduğu için bunu reddeder. Beş altı gün sonra yüzü sararmaya ve şişmeye başlayan Akebi yemekten de kesilir. Bu yüzden komşuları köyün kolhoz idaresinde görevli muhtar Seyitgali'ye haber verirler. Seyitgali, Akebi'nin evine gelerek durumun kötülüğünü anlayınca Akebi'den gizlice çocuklarına haber verir.

Akebi'nin Kızı Gölbike'nin Gelişi Seyitgali'den birkaç gün sonra Yolkutlu köyüne Volga markalı bir araba gelerek Akebi'nin pencereleri kapalı olan evinin önünde durur. Akebi'nin kızı Gölbike ve damadı eve girip yaşlı kadını çökmüş bir hâlde görürler. Akebi kızını karşısında görünce aniden neşelenir ve yerinden kalkıp misafirlerine ikramda bulunmak ister ancak çok hasta olduğu için kalkamaz ve komşu kızı Garife'yi çağırır. Annesini bu hâlde gören Gölbike çok üzülür ve onu alıp Ufa'ya götürmek istediklerini söyler. Atalarının köyü olan Yolkutlu'dan yetmiş altı yaşına kadar hiç ayrılmayan Akbike uygulanır. Bir süre evini nasıl bırakıp gideceğini düşünse de kızı ve damadı onu gitmeye ikna eder. Böylelikle evi ve hayvanları komşu kızı Garife'ye emanet ederek yola çıkarlar. Akbike arabada giderken bir anda aklına kefenini unuttuğu gelir ancak kızı olumsuz şeyler söylememesini ister. Akbike köydeki komşularının meraklı bakışları içinde köyden uzaklaşır.

Ufa Başkent Ufa'ya kızının evine getirilen Akebi'ye ayrı bir oda hazırlanır. Yerleşmesinin ilk günü ziyaretine emekli bir albay olan oğlu Sufiyan ile gelini Mariya gelir. Sufiyan ile hasret gideren Akebi'nin ziyaretine ikinci gün torunu Sufiyan'ın oğlu Gennadiy gelir. Gennadiy büyükannesini çok seven onu Yolkutlu'da da ziyaret eden torunudur. Birkaç dakika sonra Gennadiy'nin kardeşleri Tatyana, Rita, Svetlana ve Boris gelirler. Çocuklar Başkurtça, Akebi ise Rusça bilmeden bu şekilde vakit geçirirler.

Akebi'nin Hastalığı Akebi'nin Ufa'ya kızının yanına yerleşmesinin ardından birkaç gün sonra Gölbike eve bir doktor çağırır. Doktor, Akebi'yi muayene ettikten sonra odadan çıkıp Gölbike ile bir şeyler konuşur. Birkaç gün sonra aynı doktor yanında Tatar bir doktorla tekrar gelir. Tatar doktor, Akebi'ye akciğerinde sorun olduğunu ve verdiği ilaçları kullanmasını söyledikten sonra salona geçer. Doktorların gitmesinin ardından Akebi, Gölbike'nin hüznü yüzünü görünce durumunun kötü olduğunu hisseder ancak ona akciğer kanserine yakalandığı söylenmez. Doktor ziyaretinden sonra Akebi'nin kızı, damadı, oğlu ve gelini kendisiyle daha da özenle ilgilenmeye başlar. Doktorun reçete ettiği ilaçları bulup getirirler, vakitlerini Akebi'yi memnun etmek için geçirirler.

Akebi'nin Torunu Güzel Akebi başkente gelmesinin ardından Kazakistan'daki küçük oğlunu ve Perm şehrindeki büyük kızını çağırmaları için çocuklarını sıkıştırır. Ancak küçük oğlu Kazakistan'da ulaşım problemi olan bir yerde olduğu ve büyük kızı da Perm şehrinde kırsalda çocuk doktoru olduğu için çocukları onların gelemeceklerini bildiğinden onlara yazmazlar. Akebi'nin çocukları işlerinden

dolayı çok yoğunlardır bu yüzden o odasında yalnız başına vakit geçirir. Bir nevi izole olarak yaşayan Akebi'nin burnunda torunları da tütmededir. Bir gün torunları odadan odaya koşturarak oynarken o hasret dolu gözlerle kapıya bakar. Erkek torunu Ravil çekingen olduğu için büyükannesinin yanına gelmese de kız torunu Güzel, büyükannesine bağlıdır. Üstelik ona Başkurtça nineciğim diyen tek kişidir.

Akebi'nin Şairle Tanışması Akebi'nin kızı Gölbike'nin evine çok sık misafir gelir. Ev gerçekten de çok hareketlidir. Akebi odasında yattığı yerden salondaki sohbetlerin seslerini, televizyonun gürültüsünü ve piyano seslerini sık sık duyar. Kızı Gölbike onu da ihmal etmez, yoğunluğunun arasında annesinin yanına gelip ihtiyacı olup olmadığını sorar. Akebi'den habersiz salonda eğlenen misafirler arasından bir gün bir şair Akebi'nin yanına gelerek onunla muhabbet etmeye başlar. Şair, Akebi ile onun adı, gelenekleri, memleketi Yolcutlu ve hayat hakkında konuşur.

Akebi'nin Durumunun Kötüleşmesi Bir iki hafta sonra Akebi'nin durumu daha da kötüye gitmeye başlar. Doktorlar tekrar gelip onu muayene eder ve yeni ilaçlar yazarlar. Akebi durumunun farkındadır ancak çocukları durumu kabullenemez ve iyimser bir şekilde sürekli onun iyileşeceğini söylerler. Akebi son günlerde hayatı ve ölümü hakkında derin düşüncelere dalar. Kendisi geleneklerine bağlı bir Başkurt olmasının yanında aynı zamanda bir Müslüman'dır bu yüzden cenazesini de bu doğrultuda planlamak ister. Son günlerini vasiyetini düşünerek geçiren Akebi, vasiyetini çocuklarıyla paylaşmaya karar verir.

Akebi'nin Vasiyeti Akciğer kanserine yakalanan ve durumu gittikçe kötüleşmeye başlayan Akebi son günlerinde geleneklerine ve dinine bağlı bir şekilde cenaze düzenlenmesi ve mirası hakkında düşünerek geçirir. Çocuklarıyla vasiyetini paylaşmaya karar veren Akebi önce kızı Gölbike ile konuşmaya çalışır ancak henüz söz başındayken Gölbike onun kötü şeyler söylememesi gerektiğini ve iyileşeceğini söyleyerek onu yarıda keser. Akebi kızı Gölbike'den sonra vasiyetini oğlu Sufiyan ile paylaşmaya çalışır ancak Sufiyan da hem bir asker olduğu hem de daha materyalist düşündüğü için annesinin kötü düşünmemesi gerektiğini ve Allah'a inat yaşaması gerektiğini mizahi bir şekilde anlatır. Akebi'nin bundan sonra Sufiyan ile her konuşma girişimi Sufiyan'ın mizah anlayışıyla yaptığı esprilerle son bulur. Düşüncelerini kimseye ifade edemeyen Akebi'yi sadece torunu Güzel dinlemektedir. Akebi bu yaşta bir çocuğun böyle düşüncelere ortak edilmemesi gerektiğini düşünerek derdini onunla da paylaşamaz.

Akebi'nin Hastaneye Yatırılması Son günlerde Akebi'nin durumu daha da kötüleşir. Kızı Gölbike ve damadı oksijen tüpsüz nefes almakta zorlanan ve verdiği kilolarla cılız bir çocuk gibi kalan Akebi'nin yakında öleceğinin farkında oldukları için bu konu hakkında tartışırlar. Akebi'nin evde ölmesi durumunda ne yapacakları ve çocuklarının nasıl etkileneceği hakkında süren tartışma, damadın onu hastaneye yatırma tavsiyesiyle daha da kızışır. Gölbike bu durumu oldukça öfkeli bir şekilde reddeder ancak damadın Akebi'nin hastanede daha iyi bakım alacağı ve öldüğünde her işlemin hastane tarafından yapılacağı gibi mantıklı sözleri bir süre sonra Gölbike'nin de aklına yatar. Gölbike ile eşi bu konuyu daha sonra Sufiyan ile de paylaşırlar. Sufiyan da ilk başlarda sertçe karşı çıkmasına rağmen bu karar ona da mantıklı gelir. Çocukları Akebi'ye onun birkaç haftalığına hastaneye yatırılması gerektiğini söylerler. Böylelikle Akebi hastaneye yatırılır. Akebi, hastaneye yatırıldıktan üç gün sonra yalnız başına kimseye rahatsızlık vermeden hayata gözlerini yumar.

Akebi'nin Cenazesi Sabahın erken saatlerinde Gölbike'ye hastaneden annesinin ölüm haberi gelir. Apar topar hastaneye gelen çocuklar, Akebi'yi morga kaldırılmış bir şekilde görürler ve ardından bahçeye cenaze töreni için konuşmaya çıkarlar. Akebi, Müslüman olduğu için hastaneye bir imam çağırılmaması düşünseler de hastane yönetimi hastanede dini ritüellerin gerçekleştirilmediğini ifade ederek bu isteği reddeder. Akebi'nin cenazesi modern bir şekilde bir gömlek giydirilerek ve başına da ak yazma bağlanarak bir tabuta yerleştirilir. Ona güzel kokular sıkılır ve tabutunun etrafı çiçeklerle kaplanır. Ardından tabut mezarlığa götürülür. Akebi'nin tabutu mezara indirilirken kızı Gölbike ile gelini Mariya gözyaşlarını tutamaz. Cenazeye askerî üniforması ile gelen Sufiyan bir köşede ağlamamak için kendini zor tutarak bekler. Akebi, Ağızel'in Dim Nehri kıyısında büyük bir tepenin başına gömülür. Cenazesine şair de gelerek onun hakkında birkaç söz eder ancak ağır sözleri nedeniyle onu cenazeden uzaklaştırırlar.

Akebi'nin Mirası Gölbike, yüksek bir tepede yalnız başına gömülen Akebi'nin ölümünü Yolcutlu köyündeki Garife'ye mektupla bildirir. Garife ise karşılık olarak yazdığı mektupla birlikte Akbike'nin sandığını onlara gönderir. Gölbike annesinin bu sandığını çocukluk döneminden hatırlayarak duygulanır ve sandığı ailece açmak için tüm aileyi eve davet eder. Sandığın içinden beyaz bir kefenin yanında çocukları duygulandıran annelerinin el işlemleri havluları, giysileri, babalarının giysileri ve bir kamçı çıkar.

Sufiyan babasından kalan bu kamçıyı oğlu Gennadiy'e verir. Kalan giysilerin modasının geçtiği ve zamanla eskiyerek yırtılacağını düşünen çocuklar damadın bu geleneksel giysileri bir tiyatroya bağışlama fikrine ilk başlarda sıcak bakmasalar da daha sonra kabul etmek zorunda kalırlar.

Minlibay'ın Sözleri Akebi'nin ölümünden sonra Yolcutlu'daki evinin önünden defalarca geçen koca çınar Minlibay, Garife'ye Akgelin'in gelip gelmediğini sorar. Garife bir senedir defalarca Akebi'nin öldüğünü söylese de Minlibay akıl sağlığını yitirmiş gibi sorularını sormaya devam eder. Minlibay son gelişinde Garife'ye yine aynı soruyu sorduktan sonra Akgelin'in ocağını sürekli kontrol etmesini ve hiç söndürmemesi gerektiğini ifade eder.

KİŞİLER

Akebi (Geleneklerine Bağlı) Öncelikle anlatının başkişisi Akebi'nin adı aslında Başkurt Türkçesinde "temiz su" anlamına gelen Aksılı'dur. Evlendikten sonra ona akraba geleneklerinin adlara yansımaları olarak Akgelin ve Akyenge şeklinde hitap edilmiştir. Aksılı yaşı ilerleyip torun sahibi olunca ona Başkurtçada "ak nine" anlamına Akebi şeklinde hitap edilmeye başlanır. Anlatının başkişisi Akebi karakteri Başkurt bozkırının kültürel kimliğini temsil eden köklü bir biçimde geleneklerine ve inancına bağlı bir karakter olarak tasvir edilir. Başkurt bozkırında doğmuş, ömrünü köyün sade yaşamı içinde sürdürmüş bu yaşlı kadın, hayatının son anlarında bile kültürel köklerini ve dini vecibelerini hatırlayan bir kişilik olarak belirir. Onun kimliği yalnızca bireysel bir varoluş değil, aynı zamanda bir kuşağın manevi mirasını temsil eden bir semboldür. Akebi'nin dini inancı ölüm bilincini huzurla karşılamasını mümkün kılarken geleneklere olan bağlılığı ise aile ocağıyla kurduğu bağın ötesinde Başkurt köy kültürünün sürekliliğini simgeler. Ne var ki geleneklerinden kopamayan Akebi çocuklarının metropol bir şehirde yaşamasına rağmen kendi çağa ayak uyduramaz, çocuklarının materyalist düşüncelerinin aksine Akebi geleneklerinin yanında katı bir dini inanca sahip bir birey olarak ortaya çıkar. Söz konusu Başkurt geleneği ve İslam inancı, değişen ve gelişen çağdaş Sovyet toplumunda geri planda kalmıştır. Akebi söyleyemediği vasiyetini de dini vecibelerinin ve geleneklerinin gerektirdiği biçimde hazırlasa da gelişen Sovyet toplumunda artık bu tür inançların bir önemi kalmamıştır. Emirhan Yeniki bu bağlamda geleneklerden kopuşun asimile olmak ve bir kültürün yok olması anlamına geldiğini Akebi karakteri aracılığıyla duygu yüklü bir şekilde tasvir eder.

Anlayışlı Akebi, çocuklarının modern metropol hayatında yoğun bir şekilde meşgul olduklarının ve köy yaşamı ile geleneklerden uzak kaldıklarının farkındadır ancak bu durumu asla yadırgamaz veya onları suçlamaz. Onların yılda bir kez Yolcutlu'ya yanına gelmelerini büyük bir heyecanla karşılar ve bu kısa buluşmaları geçmişteki aile birliğini hatırlatan değerli anlar olarak nitelendirir. Akebi çocuklarının eksikliğini hissetmesine rağmen değişen çağın ve hayat koşullarının gerekliliklerini anlamlandırmaya çalışarak bu yönüyle hem sabırlı hem de derin bir empati becerisine sahip olduğunu gösterir. Torunlarına ve evlatlarına karşı gösterdiği anlayışta sadece sevgiyle değil, aynı zamanda geçmişle geleceği, gelenekle modernliği dengeleyen olgun bir bakış açısıyla şekillenir. Bu özelliği onun yalnızca bir anne veya nine değil, aynı zamanda kültürel sürekliliği ve aile bağlarını koruyan olgun bir figür olarak algılanmasını sağlar.

Fedakâr Akebi, çoğu anne gibi çocuklarının ihtiyaçlarını kendi rahatının önünde tutar. Onların kısa ziyaretlerini büyük bir sevinçle karşılar, kendini ikinci plana atarak onların mutluluğunu önceler. Çocuklarıyla birlikte vakit geçirmek onun hayattaki en büyük sevinci ve arzusu olsa da çocuklarının her birinin birer meslek sahibi olduklarını ve kendi hayatları olduğunu kabullenmesi geleneklerine bağlı bir anne olarak kendinden önemli ölçüde ödün verecek kadar fedakâr olduğunun göstergesidir. Akebi hasta yatağında yatarken bile kızı Gölbike'nin onu yanında götürme teklifini ilk başlarda kabul etmese de çocukları için 76 yıl boyunca hayat sürdüğü evini ve köyünü arkada bırakır.

Minlibay (Bilge) Anlatıda Minlibay, doksan yaşının üzerinde, köyün ve Başkurt bozkırlarının yaşayan hafızası olarak öne çıkar. Oğlunun yetmiş yaşında ölmüş olması ve onun yaşının tam bilinmemesi bu koca çınarın aslında Başkurt kültürünün yaşayan bir sembolü olduğunun göstergesidir. Minlibay ne kolhozda çalışır ne de başka bir iş yapar ancak son zamanlarda Yolcutlu bozkırlarını yürüyerek bir uçtan bir uca dolaşması çevresine dair derin bir gözlem ve değerlendirme kapasitesi geliştirmesine yol açmıştır. İnsan emeği ve becerisinin kültürel değerlerle olan bağını savunan Minlibay'ın gençliğinde kurtları geleneksel yöntemlerle avladığını ifade ederek modern çağda kurt avı da dahil olmak üzere birçok işi makinelerin yaptığını eleştirmesi onun doğa ile kurduğu ilişkinin kültürel temelli olduğunun bir göstergesidir. Minlibay Yolcutlu'nun eski yer adlarının silinmesine ve kolhozların dayatılan isimlendirmelerine karşıdır. Bu tutumu, Sovyetlerin Başkurtlara yönelik asimile politikalarını

sorgulayarak kültürel kimliğin ve geçmişin korunması gerektiğini vurgular. Minlibay'ın ideolojisi kültürel belleği koruma ve toplumsal dengeyi gözetme üzerine kuruludur. Emirhan Yeniki Minlibay aracılığıyla kuşaklar arası kültürel bağları ve tarih ile toplum arasındaki sürekliliği vurgulamaktadır.

Gölbike (Duyarlı) Gölbike duygularını toplumsal sorumluluklarla dengelemeye çalışan duyarlı bir karakter olarak öne çıkar. Diğer kardeşlerinin aksine Akebi'nin hastalığını öğrenir öğrenmez Yolcutlu'ya annesini yanına almak için gelir. Annesine evinde ayrı bir oda hazırlayıp aile üyelerini bir araya getirir. Gölbike annesi için doktor tutar, onun muayene masraflarını, bakımını ve ilaçlarının sorumluluklarını üstlenir. Annesine düşkün olmasına rağmen onun hastaneye yatırılmasına istemeden razı olur. Annesinin ölümünden sonra Akebi'nin komşularına haber vermek için Garife'ye mektup yazar. Annesinin özenle hazırladığı sandığı görünce duygulanır ve sandığı kardeşleriyle açmak için ailesini toplar. Sandık açılınca annesinin çulpsısını (çulpu: Kadınların saç örgülerine taktıkları geleneksel Tatar-Başkurt süsüdür.) kendisi için alır ancak geriye kalan geleneksel giysilerin tiyatroya bağışlanmasına razı olur. Gölbike bu yanı sıra hem annesine karşı olan sorumluluklarını hem eşine ve topluma karşı olan sorumluluklarını dengede tutarak duyarlı bir karakter olduğunu gösterir.

Sufiyan (Çelişkili) Emekli bir albay olan Sufiyan, yazarın tasviriyile; güçlü, iri vücutlu, yuvarlak yüzlü, kısa boyunlu, dik duruşlu ve patlamaya hazır bir volkan gibidir. Çocukluğu Yolcutlu köyünde Aslı Gölü kıyısında ve bozkırda geçmiştir. İlk okula Yolcutlu'da başlayan Sufiyan daha sonra şehirde okumak istemiştir. Eğitimin önemini bilen annesi ve babası onu kısıtlı imkânlarda okutmuştur. Çocukluğu bu şartlarda geçen Sufiyan artık emekli bir albaydır ve iyi bir geliri vardır. Ancak annesinin deyimiyle artık Yolcutlu'yu unuttur. Sufiyan iyi bir asker kişi olmasına rağmen annesini ve Yolcutlu'yu senede bir kere yaz vaktinde ziyaret eder. Sufiyan geleneksel bağları ile çağın gerektirdiği Sovyet insanı arasında kalmış çelişkili bir karakterdir. Annesini hastaneye yatırmak isteyen kayınbiraderinin bu isteğine sert bir şekilde tepki gösterse de annesinin bakımı için onu kendi evine almaktansa kendisiyle çelişerek onu hastaneye yatırır. Onun bu çelişkisi anne ve babasından kalan giysilerde de tekrar eder. Akebi'den kalan giysilerin tiyatroya bağışlanmasına karşı çıksa da sonunda bu duruma razı olur.

Asker Kişi Sufiyan her ne kadar çelişkili bir karakter olsa da emekli bir albay olarak davranışları ve konuşmalarıyla gerçek bir asker kişidir. Mesleki deformasyonun baş gösterdiği Sufiyan annesiyle konuşurken dahi asker kişiliğinden sıyrılamaz. Hasta annesiyle ilk karşılaştığında bile onu "bir askeri öldüren mermi değil, paniktir" sözleriyle sakinleştirmeye çalışır. Annesinin cenazesine madalyalarının ve brövelerinin olduğu üniformasıyla katılıp yaşadığı duygusal duruma karşı ağlamadan dakikalarca ayakta bekler. Annesinin sandığından çıkan babasının kamçısını ninesine çok bağlı olan oğlu Gennadiy'e hediye eder.

Ateist Annesi Akebi'nin inançlı bir Müslüman olmasına rağmen Sufiyan dini mizah konusu yaparak alaya alan bir ateisttir. Emirhan Yeniki çatışma olgusunu yarattığı iki karakteriyle nesiller arasındaki kopan bağları ustaca tasvir etmektedir. *Söylenmeyen Vasiyet* adlı eserin anlatı zamanı 1960'lı yıllardır. Akebi'nin 76 yaşında olduğu göz önüne alınırsa onun doğumu Rus İmparatorluğu dönemine denk gelmektedir. Rus İmparatorluğu döneminde sahte mollalar sonucu Tatar-Başkurt halkının geri kalma sebebi olarak görülen din, Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla tasfiye edilmiştir. Bu bağlamda elli yaşlarında olan Sufiyan'ın çocukluğu Rus İmparatorluğu'nda geçmesine rağmen eğitimini aldığı yıllar Sovyetler Birliği'ne denk gelmektedir. Yazar buradaki çatışma ile iki farklı kuşağı objektif bir biçimde yansıtır. Bir tarafta İslam dinine inanan Akebi'nin ölüm karşısındaki tevekkülü diğer yanda annesinin Allah'tan ve mollalardan intikam alırcasına yaşamasını temenni eden Sufiyan'ın ateist tutumu, yazar bu çatışmayı objektif bir şekilde sunarak tarihi gerçekliğe müdahale etmez. Sufiyan her ne kadar sarkastik bir karakter olsa da ölmek üzere olan annesinin son anlarında onu neşelendirmek için sözler söylemeye çabalar.

Örnek Olay Vasiyetini oğlu Sufiyan'a anlatmak isteyen Akebi oğlundan kendisini İslam dininin gerektirdiği şekilde defnetmesini ister. Sufiyan annesini tiye alarak öyle olacağını ifade eder ancak ona ölmek için acele etmemesini, Allah'tan ve mollalardan intikam alırcasına yaşamasını söyler.

Gennadiy Sufiyan'ın en büyük oğlu Gennadiy fiziksel görünüşüyle Ruslara benzemesine rağmen ninesi Akebi'ye gönülden bağlı bir gençtir. Akebi'nin çocukları onu ziyaret etmezken Başkurtça bilmeyen Gennadiy tek başına Yolcutlu'ya ninesiyle vakit geçirmeye gider. Onunla tek kelime Başkurtça bilmeden vakit geçirir. Akebi için onunla geçirdiği dakikalar çok değerlidir. Gennadiy, Akebi'yi hâlâsı Gölbike'nin evinde de sık sık ziyaret eder. Her ne kadar dil bilmesede Gennadiy'nin ninesinin elini tutması yaşlı kadın için heyecan vericidir. Akebi'nin sandığının açılmasıyla Gennadiy'e dedesinin kamçısı hediye edilir.

TEMALAR

SOSYAL

Aile Emirhan Yeniki'nin *Söylenmeyen Vasiyet* adlı eserinde aile teması, yalnızca bireyler arasındaki duygusal bağlar üzerinden değil, Sovyet modernleşmesi ve kültürel erozyon bağlamında da yansıtılır. Eserin merkezi çatışması geleneksel değerler ile modern Sovyet toplumunda şekillenen aile anlayışı arasındaki gerilim üzerine odaklanır. Akebi, köydeki geleneklerine ve dini inancına sıkı sıkıya bağlı bir karakter olarak aile bağlarının ve kültürel mirasın sürekliliğini temsil eder. Onun çocukları ise metropol yaşamının getirdiği yoğunluk ve modern değerler nedeniyle bu bağlardan uzaklaşmıştır. Gölbike, annesine gösterdiği duyarlılık ve sorumlulukla geleneksel bağları korumaya çalışırken Sufiyan'ın ateist ve materyalist yaklaşımı modern bireyin kültürel değerlerle çatışmasını ortaya koyar. Torun Gennadiy ise dil ve mekân farklılıklarına rağmen ninesiyle kurduğu duygusal bağ ile kuşaklar arası sevgi ve kültürel sürekliliği simgeler. Bu bağlamda aile teması ailenin yalnızca biyolojik bağlarla değil, kültürel değerlerin ve geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla da sürdürülmesi gerekliliğini vurgular.

Komşuluk Eserde komşuluk teması toplumsal dayanışmanın ve köy yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olarak dikkat çeker. Akebi'nin hastalığının ilk evrelerinde yanında bulunan, ona çay getiren ve ocağına bakan komşu kızı Garife, geleneksel köy hayatında komşuluğun yalnızca mekânsal bir yakınlık değil, aynı zamanda sorumluluk ve fedakârlık temelinde şekillenen bir sosyal bağ olduğunu gösterir. Akebi'nin çocukları şehir hayatlarının yoğunluğu nedeniyle annelerinin yanında bulunamazken Garife ve diğer komşuları onun gündelik ihtiyaçlarını karşılayarak aile yokluğunu kısmen telafi eder. Bu durum kırsal kesimdeki insanların şehir hayatına göre daha dayanışma içinde olduğunu göstermektedir.

PSİKOLOJİK

Yalnızlık Eserde Akebi'nin yaşamının son dönemlerinde yaşadığı yalnızlık, psikolojik bir tema olarak ön plana çıkar. Çocuklarının metropol yaşamı içinde annelerinin yanında olamaması onun yalnızlığını derinleştirirken bu boşluğu torunları doldurur. Bu yalnızlık ölüm düşüncesiyle birleşerek Akebi'de derin bir kaygı doğurur. Ölümünü sezmesine rağmen vasiyetini çocuklarıyla paylaşamaması onun psikolojik olarak en büyük çıkmazıdır. Yalnızca torunu Güzel'in ilgisi ona bir teselli sunsa da Akebi vasiyetini dile getiremeden hayata veda eder. Böylelikle Yeniki, yaşlılık döneminde bireyin yalnızlık, ölüm bilinci ve kendini ifade edememe duygularıyla verdiği iç mücadeleyi çarpıcı bir şekilde tasvir eder.

GELENEK

Cenaze Eserde cenaze teması bireysel bir son olmanın ötesinde gelenek ve modernleşme arasındaki çatışmayı görünür kılan güçlü bir temadır. Akebi, kızı Gölbike ile evden ilk kez ayrılırken kefenini almayı unuttuğunu dile getirir. Bu ayrıntı onun ölüm bilinciyle geleneksel inançlara bağlılığını yansıtır. Ancak Akebi'nin aksine çocukları eserin sonunda kefenin sandıktan çıkarıldığı bölümde çocukları bu kefeni o kadar umursamadan bir köşeye atarlar. Hastane yönetimi Sovyet politikaları nedeniyle cenaze için imam çağrılmasına izin vermez ve cenaze modern bir ritüelle, gömlek giydirilerek tabuta konulup çiçeklerle süslenerek gerçekleştirilir. Bu durum, Akebi'nin ömrü boyunca bağlı kaldığı inançların ve kültürel değerlerin ölüm anında göz ardı edilmesini; yani bireysel istek ile toplumsal düzen arasındaki keskin çatışmayı gösterir. Kefenin sembolik varlığı ise geleneksel dünya ile seküler düzen arasındaki geçişin trajik bir hatırlatıcısı olarak öne çıkar. Yeniki eserde cenaze temasını kullanarak ölümü yalnızca biyolojik bir son değil, aynı zamanda kültürel sürekliliğin kırıldığı dramatik bir an olarak da işler.

Kültür Kültürel miras teması hem bireysel kimliğin hem de toplumsal belleğin sürekliliğini temsil eden bir tema olarak öne çıkar. Akebi'nin yaşantısı boyunca geleneksel değerleri, dini inançları ve köy kültürünü titizlikle koruması onun bir tür kültürel taşıyıcı rolü üstlendiğini gösterir. Ancak bu miras, Sovyet modernleşmesinin getirdiği sekülerleşme ve şehirleşme sürecinde tehdit altına girer. Özellikle cenaze bölümünde Akebi'nin kefensiz gömülmesi geleneksel mirasın sembolik düzeyde varlığını sürdürdüğünü fakat uygulamada işlevsizleştiğini ortaya koyar. Akebi'nin çocuklarının annelerinin değerleriyle tam anlamıyla bütünleşememesi kuşaklar arasındaki kültürel kopuşu yansıtır. Buna karşın torunu Güzel'in büyükannesine duyduğu sevgi ve ilgisi kültürel mirasın yeni kuşaklarda tamamen yok olmadığını fakat dönüşüm geçirerek varlığını sürdürebileceğini gösterir.

Din: İnanç Sovyetler Birliği döneminde devletin resmi ateist politikaları bireylerin dini inançlarını kamusal alanda özgürce yaşamasını kısıtlamış ve bireyin iç dünyasındaki dini bağlılığı ile devletin seküler baskıları arasında belirgin bir çatışma ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Akebi'nin dini vecibelere olan bağlılığı Sovyetler Birliği'nin baskıcı ortamına rağmen inancın bireyin iç dünyasında ve kültürel kimliğinde hâlâ önemli bir yer tuttuğunun göstergesidir. Her ne kadar inancın bireylerin toplumsal ve kültürel yaşamında önemli bir yeri olsa da Sovyetler Birliği'nin ideolojik politikaları bu bağlılığı sınıyarak dini uygulamaların kamusal alanda uygulanmasını büyük ölçüde kısıtlamıştır. Ancak Akebi'nin dini vecibelere olan bağlılığı ise baskıcı Sovyet ortamına rağmen inancın bireyin iç dünyasında ve kültürel kimliğinde hâlâ merkezi bir konumda olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Akebi'nin vasiyetini bir türlü dile getirememesi devletin seküler kısıtlamalarının bireysel inanç üzerindeki etkisini ortaya koyarken Sufiyan'ın annesiyle dini konuları konuştuduğu sırada sergilediği sarkastik tutum kuşaklar arasındaki değer farklılıklarını ve inancın birey için bir iç disiplin olarak işlev gördüğünü yansıtmaktadır.

TARTIŞMA SORULARI

Akebi'nin söyleyemediği ve gerçekleşmeyen vasiyeti hakkında ne söylenebilir?

Din, politika ve gelenek arasındaki etkileşim, bireyin kültürel sürekliliğini nasıl etkiler?

KAYNAKLAR

Еникиев, Ә. Н. (2014). Әйтелмәгән васыять: повестьлар, хикәяләр. Казан: Татарстан китап нәшрияты.

<https://play.google.com/store/books/details?id=F9NiEAAAQBAJ>